

Presuda braći Mazreku nije zasnovana na dokazima

Pravna analiza suđenja

Fond za humanitarno pravo ukazuje da je Okružni sud u Nišu osudio kosovske Albance iz Mališeva Ljuana i Bekima Mazreku za krivično delo terorizma bez ijednog dokaza o njihovoj krivici. Nakon okončanog dokaznog postupka, koji je trajao godinu dana, veće petorice Okružnog suda u Nišu, jednoglasno je 18. aprila 2001. godine donelo presudu kojom se Ljuan i Bekim Mazreku oglašavaju krivim za krivično delo terorizma iz čl. 125 Krivičnog zakona Jugoslavije (KZJ) kažnjivo po čl.139 st. 2 KZJ i osuđuju na maksimalnu kaznu zatvora u trajanju od po 20 godina. Pritvor im je produžen do pravosnažnosti presude.

Optužnica

Ljuan i Bekim Mazreku osuđeni su na osnovu optužnice od 3. aprila 2001. godine (Kt. 167/98.) koju je zastupao zamenik okružnog javnog tužioca iz Prištine Miodrag Surla, za izvršenje krivičnog dela terorizma iz čl.125 KZJ kažnjivo po čl. 139 st. 2 KZJ tako što su:

"Ljuan marta, a Bekim maja meseca 1998. godine pristupili terorističkoj organizaciji pod nazivom 'Ljumi', da je Ljuan Mazreku učestvovao u napadu na Orahovac od 17–22. jula 1998. godine kada su ubijeni Kostić Anđelko i Nikolić Rajko, a istovremeno kidnapovana 43 lica, koja su sa drugim kidnapovanim licima odvedena u Klečku gde ih je bilo 100, gde su mučeni. Tom prilikom je Ljuan silovao devojčicu srpske nacionalnosti starosti od 12 – 15 godina, a jednom dečaku starosti od 8 godina je odsekao uvo. Bekim Mazreku je izvršio silovanje više ženskih lica, nakon čega su sa još 18 pripadnika OVK izvršili masovno streljanje."

Suđenje

Suđenje Ljuanu i Bekimu Mazreku počelo je 3. aprila 2000. godine pred većem Okružnog suda u Nišu, kojim je predsedavao sudija Milimir Lukić, a u čijem sastavu su bili sudeći sudija Dragoljub Zdravković i trojica sudija-porotnika. Glavni pretres je zbog prekida koji su trajali više od mesec dana, tri puta počinjao iznova (3. aprila 2000. godine, 20. septembra 2000. godine i 23. januara 2001. godine)

Na pretresima koji su počeli 3. aprila i 20. septembra, pročitana je prvobitna optužnica Okružnog javnog tužilaštva iz Prištine od 1. februara 1999. godine (Kt. 167/98) kojom se Ljuan i Bekim Mazreku optužuju da su izvršili krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti iz čl. 1360 st. 2 KZJ u sticaju sa krivičnim delom terorizma iz čl. 125 KZJ tako što su:

"U nameri ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ, preduzimali akte nasilja prema pripadnicima MUP-a, VJ i civilnim stanovništvom kojim se stvara osećanje nesigurnosti kod građana, postali pripadnici "terorističke bande pod nazivom Ljumi" i da su kao njeni članovi izvršili otmicu i ubistvo dvojice Albanaca Agima Tačija i Faika Bitićija, otmicu i streljanje više desetina građana Orahovca."

Nakon čitanja optužnice, okrivljeni Ljuna i Bekim Mazreku su izjavili da nisu krivi i da nisu učinili ono što im se optužnicom stavlja na teret. Tvrdili su da su izjave koje su dali istražnom sudiji i koje ukazuju na njihovu krivicu, dali pod prinudom. Na pretresu 6. aprila 2000. godine Ljuan Mazreku je rekao:

"Prilikom hapšenja su nas tukli pendrecima. Iz Mališeva su nas odveli u Glogovac gde nas je tukla policija, vojska, a i civili. Tu smo se zadržali oko dva sata nakon čega su nas odveli u Prištinu. Tukli su nas sve do dolaska inspektora MUP-a. Tu su nas razdvojili i od tada se nismo videli. Nakon dva dana su mi dali neke papire, terali me da ih potpišem uz obećanje da ću biti pušten ako ih potpišem. Te papire sam potpisao vezanih ruku. Nakon toga su mi dali otkucan list papira i tražili da tekst naučim napamet. Kada sam pročitao tekst video sam da je isti 'montiran', pa nisam hteo da ga naučim. Da bi me naterali da taj tekst naučim dali su mi dve injekcije. I dalje su me tukli, pretili da će me ubiti, posekli su mi levo uvo. Nakon ovog mučenja ja sam pristao da naučim tekst koji su mi dali. Sutradan su mene i Bekima odveli u Klečku gde su me uz batine i pretnje naterali da naučeni tekst kažem pred kamerama."

Na istom glavnom pretresu Bekim Mazreku je ispričao da ga je policija tukla, da je jedan od policajaca ugasio cigaretu na njegovom polnom organu i zatim ga probušio žicom od struje; da su mu stavljali cev oružja u usta i tako polomili dva zuba, da su mu rasekli nos. Zatim je naveo da su ga terali da potpiše papire, na kojima se nalazila "njegova izjava" koju su sačinili pripadnici MUP. Pošto nije pristao, dali su mu kafu u koju su stavili tabletu, nakon čega je potpisao. Ispričao je i da je odveden u Klečku, gde je dao izjavu pod prinudom, ali da nije znao da su ga snimale kamere. *"U izjavi je navedeno da sam ubio desetoro ljudi. Posle mučenja koje sam pretrpeo, svaki čovek bi poklekao"*, rekao je Bekim Mazreku na suđenju.

Na prvom pretresu saslušan je veštak Slaviša Dobričanin, član tima patologa Instituta za sudsku medicinu iz Prištine, koji je izvršio analizu kostiju pronađenih u Klečki. Izjave ovog veštaka kontradiktorne su u pogledu vremena smrti lica čiji su ostaci pronađeni. Jednom tačno opredeljuje vreme smrti i tvrdi da je smrt nastupila jula meseca 1998. godine, a drugi put kaže da se ne može utvrditi sa sigurnošću kada je smrt nastupila. Veštak takođe ne navodi ni tačan broj leševa pronađenih u Klečki već izjavljuje: *"Mi smo govorili o šest, sedam leševa"*.

U dokaznom postupku pročitane su izjave Ljuana i Bekima Mazrekua koje su dali istražnom sudiji, kao i dva spiska nestalih osoba MUP Prištine: spisak nestalih sa područja Kosova od 1. januara 1998. godine do 21. septembra 1998. i spisak otetih i nestalih lica sa područja Orahovca od 17. do 22. jula 1998. godine.

Sudsko veće je na prva dva pretresa odbilo sve predloge odbrane za izvođenje dokaza.

Tek 23. januara 2001. godine, kada je glavni pretres treći put krenuo iznova, sudsko veće je usvojilo neke od predloga odbrane za izvođenje pojedinih dokaza koji su bili odbijeni na prethodnim suđenjima i to:

1. Da se izvrši uvid u umrlice, koje je izdao UNMIK, za Agima Tačija (preminuo 1981. godine) i Faika Bitićija (preminuo 19. aprila 2000. godine).
2. Da se obavi lekarski pregled okrivljenih i da se saslušaju veštaci sudske medicine, lekari Radovan Karadžić i Miodrag Zdravković, koji su izvršili telesni pregled Ljuana i Bekima Mazrekua. Na osnovu lekarskog pregleda utvrđeno je da Bekim i Ljuan Mazreku imaju ožiljke, ali lekari nisu mogli precizno da konstatuju vreme kao ni uzrok njihovog nastanka.
3. Da se pročita članak Politike ekspres od 10. septembra 1998. godine pod naslovom "Ubijen Aslan Klečka", u kojem je objavljena i fotografija nađena u Klečki. Ta fotografija je deljena novinarima uz obrazloženje da se na slici nalaze lica koja su počinila zločin u Klečki. Na slici se ne nalaze okrivljeni Ljuan i Bekim Mazreku.

4. Da se izvrši uvid u Rešenje Okružnog suda u Prištini od 7. septembra 1998. godine (Ki-143/98) kojim je uskraćeno pravo braniocu Azizu Redži da prisustvuje ispitivanju okrivljenih kao i pojedinim istražnim radnjama, čime je povređeno pravo na odbranu u istražnom postupku.
5. Da se pročita medicinski izveštaj dr Seljatina Hajkuša od 25. decembra 1998. godine u kojem je konstatovano da je inteligencija Ljuana Mazrekua ispod proseka.
6. Da se pročita Rešenje MUP Priština o određivanju pritvora Bekimu i Luanu Mazrekuu od 2. jula 1998. godine, kao i Rešenje o prijemu u pritvor od 2. jula 1998. godine, s obzirom da se optuženi terete za događaj od 17. do 22. jula 1998 godine.
7. Da se pročita Zapisnik o uviđaju sa lica mesta od 28. avgusta 1998. godine (Kio-143/98), s obzirom da je ovaj zapisnik odbrana pribavila iz originalnih spisa i da se razlikuje od Izveštaja koji je pročitao na glavnom pretresu.
8. Da se pročita nalaz i mišljenje tima 16 finskih eksperata koji su DNK analizom kostiju pronađenih u Klečki, utvrdili da pripadaju trojici muškaraca srednjih godina, kao i da se momenat njihove smrti ne može pouzdano utvrditi. Prema nalazu finskih patologa moglo je proći više godina od momenta smrti do momenta kada je analiza rađena.

Sud je usvojio zajednički predlog javnog tužioca i branilaca da se tonski puste video-kasete sa uviđaja u selu Klečka. Bekim Mazreku je na pitanje suda da li je saglasan da se i tonski puste kasete odgovorio: *"Baš mi je drago da čujem šta sam ja to pričao."*

Taj video i tonski zapis sa uviđaja i ispitivanja u Klečki koji je vodila istražni sudija Danica Marinković, prikazan je na Radio televiziji Srbije u emisiji Dnevnik. Prema tvrdnjama Bekima i Ljuana Mazrekua izjave pred kamerama dali su posle torture koju su preživeli u policijskoj stanici, gde im je unapred dat tekst koji su morali da izgovore pred kamerama.

Na ovom suđenju, uprkos protivljenju odbrane, prikazana je i video-kaseta snimljena u prostorijama Službe državne bezbednosti u Prištini. Reporter je bio Dragan Lukić, novinar RTS Priština. Taj zapis je trebalo da posluži kao materijal za pravljenje specijalne emisije o događaju u Klečki. Prema rečima novinara Lukića, delovi iz ove reportaže emitovani su u emisiji Panorama RTS Novi Sad. Snimci koji su prikazani na suđenju bili su isprekidani. Novinar koji je vodio intervju postavljao je pitanja, ne kao neko ko želi da sazna šta se u Klečki desilo, već kao neko ko zna sve detalje događaja i samo želi da budu potvrđeni. Na glavnom pretresu i Luan i Bekim Mazreku izjavili su da ne prepoznaju novinara koji je sa njima vodio intervju i da se ne sećaju da su taj intervju dali.

Mada je sud odlučio da se taj video-zapis neće koristiti kao dokaz, što je u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, on je kod publike u sudnici, a i samog sudskog veća mogao da stvori sliku koja govori o krivici okrivljenih.

Sud je odbio predlog branilaca da bilo koji institut za sudsku medicinu u Srbiji obavi superveštačenje posmrtnih ostataka nađenih u Klečki, s obzirom da je analiza Instituta za sudsku medicinu u Prištini u suprotnosti sa nalazom tima finskih patologa. Nalaz finskih patologa govori samo o ostacima trojice punoletnih muškaraca srednjih godina, dok su prema analizi prištinskog Instituta, u Klečki nađene kosti šest osoba, starosti između 5 i 60 godina. Veštaci Instituta u Prištini sa sigurnošću opredeljuju starost kostiju i tvrde da je smrt nastupila jula meseca 1998. godine, dok finski patolozi konstatuju da ne mogu sa sigurnošću da utvrde datum smrti i navode da je smrt mogla nastupiti i dve godine pre događaja u Klečki. U nalazu finskih patologa navodi se da su samo na kostima jedne osobe pronađeni tragovi metka, dok patolozi Instituta u Prištini navode da je smrt nastupila kao posledica dejstva vatrenog oružja.

Sud je takođe odbio predlog odbrane da se u svojstvu svedoka sasluša Ademi Zećir, komandir straže Okružnog zatvora u Prištini, kako bi se utvrdilo da li su Ljuan i Bekim preživeli torturu u prekrivičnom i istražnom postupku.

Na nastavku suđenja 3. aprila 2001. godine, nakon izvedenih dokaza, zamenik okružnog javnog tužioca Miodrag Surla odustao je od dela optužnice koji je Ljuana i Bekima Mazreku teretio za krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti. Prema izmenjenoj optužnici braća Mazreku su okrivljeni **za izvršenje krivičnog dela terorizma**.

Izmenjena optužnica je pročitana i prevedena na albanski jezik. I Bekim i Ljuan su se izjasnili da nisu krivi i u svemu ostali pri odbrani koju su dali na prethodnim glavnim pretresima.

Završne reči tužioca i odbrane

U završnoj reči tužilac Miodrag Surla je predložio da sud prihvati iskaze koje su braća Mazreku davali u istražnom postupku, ocenivši da je njihova odbrana na sudskim pretresima *"nelogična, neuverljiva i pomalo naivna"*. Prema njegovoj oceni, *"providna odbrana optuženih može se videti iz činjenice da je glavni pretres tri puta počinjao iznova"*, te da su *"optuženi na svim pretresima davali kontradiktorne izjave"*. *"Verujem da će sud prihvatiti kao istinit i uverljiv njegov (Bekimov) iskaz iz istražnog postupka koji je dao iz sopstvene grize savesti, a sama činjenica da je dva puta davao dve različite odbrane najbolje govore o tome da ga niko nije prisiljavao niti učio napamet da kaže ono što misli da je za njega najbolje."*

Na kraju završne reči zamenik okružnog javnog tužioca pozvao je novoformirane sudove i tužilaštva na Kosovu da pozovu Fatmira Ljimaja, Hisnija Hiljaja i Ganija Krasnićija (ta lica spominjali su Ljuan i Bekim Mazreku u iznuđenom iskazu, kada su tokom istražnog postupka govorili o vođama štaba OVK u Mališevu) i da im postave samo jedno pitanje: *"Šta se dogodilo u selu Klečka?"* Tužilac je na kraju predložio da sud donese osuđujuću presudu i osudi Ljuana i Bekima Mazreku na kazne zatvora.

Branioци su u svojoj završnoj reči ukazali na niz povreda u istražnom i prekrivičnom postupku:

- Na suđenju Ljuanu i Bekimu Mazreku nije ispoštovano načelo pretpostavke nevinosti. Oni su u javnosti, posredstvom medija, već u istražnom postupku oglašeni krivim.
- Iako je teret pribavljanja dokaza na tužiocu, odbrana je bila ta koja je sve vreme dokazivala nevinost optuženih.
- Optužnica se bazirala samo na iskazima koji su Ljuan i Bekim dali u prekrivičnom postupku odnosno kod istražnog sudije, i na dokazima koji samo potvrđuju da se zločin u Klečki desio, ali ne i da su ga počinila braća Mazreku. Takođe, postoji nepodudarnost između originalnog zapisnika o uviđaju na licu mesta i zapisnika koji je pročitana na glavnom pretresu. Prema rečima javnog tužioca, zapisnik pročitana na glavnom pretresu urađena je na osnovu sećanja i beležaka istražnog sudije Danice Marinković. Nejasno je kako to da zapisnik urađena prema sećanju sadrži mnogo više detalja koji upućuju na krivicu okrivljenih, nego zapisnik koji je urađena na licu mesta. U originalnom zapisniku stoji da se na terenu nalaze krečane, a u naknadno pisanom da se nalazi jedna krečana, te da su u pepelu pronađeni ostaci kostura. U originalnom zapisniku, međutim, nigde se ne pominju ostaci kostura.
- Dokazni postupak nije sproveden u skladu sa standardima fer i pravičnog suđenja jer sud nije dozvolio superveštačenje nalaza Instituta za sudsku medicinu u Prištini i nalaza

finskih patologa, iako sudsko veće ne poseduje stručno znanje iz oblasti sudske medicine.

- Odbrana je ukazala na rešenje o određivanju pritvora i na nalog o prijemu u pritvor za Bekima Mazrekua koji nosi datum 2. juli 1998. godine, a optuženi se terete za događaj od 17. do 22. jula 1998. Takođe je istaknuto da je na Ljuanovom rešenju o određivanju pritvora i nalogu o prijemu u pritvor, prepravljen datum sa 2. jula na 2. avgust 1998. godine.

Branioци su konstatovali da do završetka glavnog pretresa sudu nije prezentovan nijedan dokaz koji bi teretio okrivljene i predložili su da sud donese oslobađajuću presudu.

Izricanje presude bilo je zakazano za 12. april. Međutim, sud je obavestio prisutne da je tokom većanja, sudu pristupio svedok koji je bio kidnapovan na putu za Orahovac 17. jula 1998. godine i zadržan u Mališevu. S obzirom da je taj svedok bio ocevidac događaja u Orahovcu i Mališevu, sud je odlučio da ga sasluša po službenoj dužnosti.

Sud je doneo rešenje da se javnost isključi sa saslušanja tog svedoka s obrazloženjem da bi javno svedočenje ugrozilo živote članova svedokove porodice koji su oteți na putu za Orahovac. Prema rečima predsednika veća Milimira Lukića, svedok smatra da su članovi njegove porodice živi i u rukama kidnapera. Kao razlog da svedočenje bude zatvoreno za javnost, Lukić je naveo i mogućnost uznemirenja građana srpske nacionalnosti. Nakon saslušanja ovog svedoka tužilac Miodrag Surla je u završnoj reči rekao da novoizvedeni dokazi samo potvrđuju navode optužnice, te da svedokov opis događaja u Mališevu u potpunosti odgovara izjavama koje su okrivljeni dali istražnom sudiji. Surla je postavio pitanje kako su okrivljeni mogli tako verno da opišu događaj, ako u njemu nisu učestvovali. Činjenicu da svedok nije prepoznao okrivljene kao lica koja su izvršila otmicu, Surla je obrazložio stanjem u kojem se svedok nalazio.

Branioци su naveli da je svedokov iskaz na sudu bilo potresno svedočenje o sudbini jedne porodice i njenom zatočeništvu u Mališevu. Odbrana je istakla da svedok nije prepoznao okrivljene kao kidnapere, iako se tačno seća vrste i broja prevoznih sredstava kojima su prevoženi, vremena kada su prevoženi i mesta gde su ostavljeni. Odbrana smatra da bi svedok sigurno prepoznao i okrivljene da su bili u grupi otmičara, s obzirom da se seća svih detalja otmice. Odbrana je konstatovala da je poslednjim svedočenjem samo potvrđeno da se otmica u Orahovcu desila, ali ne i ko je otmicu izvršio.

Presuda

Veće Okružnog suda u Nišu 18. aprila 2001. godine, jednoglasno je oglasilo Ljuana i Bekima Mazrekua krivim za izvršenje krivičnog dela terorizma iz čl. 125 KZJ kažnjivo po čl. 139 KZJ i osudilo ih na maksimalne zatvorske kazne u trajanju od po 20 godina. Pritvor im je produžen do pravosnažnosti presude u skladu sa odredbama čl. 353 st.1 ZKP kojim je predviđen obavezan pritvor u slučajevima kad je optuženi osuđen na kaznu zatvora u trajanju od pet ili više godina.

U obrazloženju presude predsednik veća Milimir Lukić je rekao:

"Kada sam dobio predmet optuženih Ljuana i Bekima Mazrekua i pročitao opis dela za koje se njih dvojica terete bio sam u neverici da prihvatim da iko može počinuti tako strašan zločin u ime bilo kakvog cilja. Međutim, činjenice utvrđene na ovom suđenju su neumoljivo ukazale

da su se dogodili strašni zločini u selu Klečka i otkrili njihove počinioce, a to su Ljuan i Bekim Mazreku.

Krivica optuženih nije iskonstruisana i podmetnuta kako se brane optuženi, ona je individualno i precizno određena priznanjem optuženog Ljuana Mazreku.

To nije puko priznanje, već jasan i logičan sled događaja sa navođenjem preciznih detalja, opisom mesta, objekata stvari i lica koje može dati samo učesnik događaja. Odbrana optuženih da je to priznanje podmetnuto od strane inspektora MUP RS i ispričano kod istražnog sudije pod uticajem omamljujućih sredstava, pala je u vodu kao neistinita kada se na suđenju pojavio još jedan učesnik ovog tragičnog događaja, a to je svedok koji svedoči o događaju sa navođenjem detalja, opisom mesta, objekata, stvari i lica koji su u potpunosti identični priznanju Ljuana Mazreku. Naravno, obim svedočenja je ograničen samim fizičkim prisustvom svedoka događaju i njegovom mogućnošću da uoči navedene detalje, ali i tako nedvosmisleno ukazuje da se događaj odigrao na način kako to priznaje optuženi Ljuan Mazreku i nikako drugačije.

Svedoka najstrašnijeg čina ove tragedije, masovnog streljanja civila, žena i dece nema, neće ga ni biti, jer niko nije preživeo da bi o tome mogao svedočiti.

Svedočiti mogu jedino egzekutori, njihovi dželati što u ovom postupku čine za sada samo ova dvojica."

Nalazi i preporuke

Nepriistrasnost sudova

Dužnost pravosudnih organa je da se uzdrže od pretpostavljanja ishoda suđenja. Nepriistrasnost suda znači da sudije ne smeju imati predrasude u vezi sa predmetom suđenja i ne smeju postupati na način kojim se jedna strana stavlja u povoljniji položaj. Sudije koje su se nalazile u veću koje je sudilo Ljuanu i Bekimu Mazreku imaju status raseljenih lica sa Kosova sa svim negativnim implikacijama koje prate takav status.

Obrazloženje koje je dao predsednik veća ne predstavlja činjenično obrazloženje presude, već ukazuje na lični odnos predsednika veća prema događaju u Klečki što potvrđuje konstataciju da sud nije bio nepriistrasan. Javni tužilac je u svojoj završnoj reči tražio od sudova na Kosovu da pronađu krivce za događaj u Klečki. Iz toga proizilazi da javni tužilac zna da nema dokaza da su Ljuan i Bekim Mazreku počinili delo koje im stavlja na teret, ali ih smatra odgovornim za događaj u Klečki zato što su Albanci iz Mališeva.

Pravo na odbranu

Pravo na odbranu uključuje pravo na branioca po svom izboru, kao i pravo da branilac prisustvuje davanju iskaza okrivljenog u istražnom postupku. Iako je ovo pravo zagarantovano ZKP, Rešenjem Okružnog suda u Prištini od 7. septembra 1998. godine (Ki – 143/98) uskraćeno je pravo braniocu braće Mazreku, advokatu Azizu Redži, da prisustvuje ispitivanju okrivljenih kao i pojedinim istražnim radnjama. Ovo pravo podrazumeva i mogućnost slobodnog razgovora sa braniocem o predmetu. Ljuanu i Bekimu Mazreku nije dozvoljeno da prilikom poseta, za vreme trajanja istražnog postupka, razgovaraju sa svojim braniocima o krivičnom delu za koje su optuženi, niti da razgovaraju o načinu odbrane. Dozvoljeno im je samo da advokatu saopšte lične poruke za članove porodica.

Zabrana torture i iznuđivanja iskaza

Zabranjeno je fizički ili psihički zlostavljati lice koje je lišeno slobode. Tortura i svi drugi nehumani i ponižavajući postupci prema pritvorenom licu izričito su zabranjeni kako domaćim zakonima, tako i međunarodnim standardima iz ove oblasti. To pravo je apsolutno i ne može se derogirati. Ljuan i Bekim Mazreku bili su izloženi drastičnoj torturi da bi im se iznudili iskazi, o čemu su svedočili i na glavnom pretresu.

Ljuan i Bekim Mazreku bili su tučeni, priključivani na struju, povređivani nožem samo da bi priznali ono što je policija tražila i da bi potpisali izjavu da su oni izvršili zločin u Klečki. Zatim je nad braćom Mazreku ponovo primenjena tortura da bi pred istražnim sudijom ponovili priču iznuđenu u policiji.

Pravo na suđenje u razumnom roku

Međunarodnim standardima je predviđeno da svako ko je pritvoren pod optužbom da je učinio krivično delo ima pravo na suđenje u razumnom roku. Ljuan i Bekim Mazreku uhapšeni su 2. avgusta 1998. godine, a suđenje je počelo 3. aprila 2000. godine, dakle godinu i osam meseci posle privođenja.

Pravo na postupak bez odugovlačenja

Ovo pravo podrazumeva pravo na suđenje bez nepotrebnog odlaganja, ali i obavezu suda da se postupak sprovede bez odugovlačenja (čl. 14 ZKP). U slučaju braće Mazreku to načelo nije ispoštovano jer su razmaci između glavnih pretresa trajali između četiri i pet meseci.

Pravo na upotrebu maternjeg jezika

Pravo na odbranu na maternjem jeziku, na prva dva glavna pretresa ispoštovano je samo delimično. Prevedene su optužnice na albanski jezik, dok izjave veštaka, nalazi i ostala pisana dokumenta nisu prevedeni.

Tek na trećem pretresu, prvi put je u celosti ispoštovano pravo okrivljenih na upotrebu maternjeg jezika, tako da su Ljuanu i Bekimu Mazreku prevedene ne samo optužnice, već i izjave svedoka, završne reči tužioca i branilaca, kao i obrazloženje presude.

Pretpostavka nevinosti

Osnovno načelo krivičnog postupka je **načelo pretpostavke nevinosti**, prema kome se svako smatra nevinim dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njegova krivica (čl.3 ZKP). Posredstvom medija u javnosti su braća Mazreku unapred proglašeni krivim. Mediji su o ovom slučaju obavestavali senzacionalistički, kreirajući u javnom mnenju sliku da su Ljuan i Bekim krivi za događaj u Klečki. U dnevniku RTS pušten je snimak njihove izjave u kojem priznaju delo. Tokom celog suđenja pišući izveštaje novinari su govorili o "monstruoznim teroristima" iz Klečke, unapred ih kvalifikujući kao krivce.

I samo sudijsko veće, pre završetka postupka, nije ispoštovalo načelo pretpostavke nevinosti jer je predsednik veća prilikom odbijanja nekih predloga odbrane izjavljivao: "To ćete istaći u žalbi." Ovakav stav predsednika veća ukazuje da se unapred znalo kakvu će odluku sud doneti.

Pravo na pravičnu raspravu

Jedna od najvažnijih faza u krivičnom postupku je dokazni postupak u kojem sud mora da utvrdi potpuno i pravilno činjenično stanje, postupajući po predlozima stranaka ili po službenoj dužnosti. Načelo materijalne istine (čl. 15 ZKP) nalaže da je sud dužan da u dokaznom postupku izvede kao dokaz sve što će doprineti potpunom i pravilnom utvrđivanju činjeničnog stanja. Članom 322 st. 2 ZKP propisano je da dokazivanje obuhvata sve činjenice za koje sud smatra da su važne, ali je očito da se sud ovim principom nije rukovodio. Sam dokazni postupak na prva dva pretresa protekao je tako što je sud odbijao sve predloge odbrane, a usvajao sve predloge tužioca.

Pojedini predlozi odbrane koje je sud na prethodnim pretresima odbijao, na trećem pretresu su usvojeni. Sud je tako usvojio i predlog da se pročita nalaz i mišljenje finskih patologa. Očito da je usvajanje ovog predloga bilo samo formalno, jer sud nije dopustio superveštačenje da bi ustanovio kojem nalazu da pokloni veru - nalazu Instituta za sudsku medicinu u Prištini ili nalazu finskih patologa. Da je dokazni postupak vođen u skladu sa standardima fer i pravičnog suđenja, sud bi po službenoj dužnosti zatražio superveštačenje.

Sud je odbio predlog odbrane da se sasluša svedok Ademi Zećir kako bi utvrdio istinitost izjava Ljuana i Bekima Mazreku o torturi koju su preživeli tokom prekrivičnog i istražnog postupka. Sud je bio dužan da proveri istinitost tvrdnji okrivljenih o načinu davanja iskaza, jer je zakonom i međunarodnim standardima propisano da izjave koje su date pod prinudom ne mogu biti korišćene kao dokaz u krivičnom postupku.

Čitavo suđenje odvijalo se na osnovu sećanja istražnog sudije, rekonstruisanim spisima, budući da spisi ovog predmeta nisu iznešeni iz Okružnog suda u Prištini. Stoga je bilo logično, a i u skladu sa ZKP, da se izvedu dokazi koje predloži odbrana radi rasvetljavanja činjeničnog stanja.

Sud je obavezan da priznanje okrivljenog u krivičnom postupku kritički oceni, ustanovi da li je ono istinito i potkrepljeno drugim dokazima (čl. 323 ZKP)

Cela optužnica, kao i presuda, zasnivaju se samo na iskazima Ljuana i Bekima Mazreka koje su dali istražnom sudiji. U tim iskazima postoji niz nelogičnosti i nepodudarnosti. Na sudskim pretresima braća Mazreku su davali drugačije iskaze, ali ni istražni sudija ni sudsko veće nisu pokušali da utvrde koji je iskaz zapravo tačan. Ljuan i Bekim u svojim iskazima kod istražnog sudije priznaju otmicu dvojice Albanaca Agima Tačija i Faika Bitićija. Na osnovu tog iskaza tereti ih i prva optužnica. Kada je odbrana uspela da dokaže da je Agim Tači izvršio samoubistvo 1981. godine, a da je Faik Bitići preminuo 2000. godine, tužilac je odustao od tog dela optužnice. Odluka suda da prihvati ovako izmenjenu optužnicu, a da javni tužilac nije pružio nikakve dokaze, odražava neravnopravnost odbrane u odnosu na javnog tužioca. Na svim suđenjima kosovskim Albancima, praksa je pokazala da su optuženi morali da dokazuju svoju nevinost, umesto da tužilac dokazuje osnovanost navoda optužnice.

Tako su Bekim i Ljuan priznali otmicu osoba koje su preminule i pre događaja za koji se terete. Zbog toga bi bila opravdana sumnja u ostali deo iskaza koji su okrivljeni dali u istrazi, naročito kad se imaju u vidu tvrdnje optuženih da su im radnici MUP Prištine torturom iznudili iskaze. Sudijsko veće, međutim, nije pokušalo da ispita iskaze okrivljenih u istrazi, već prihvata kao dokazan onaj deo izjave koji odgovara javnoj tužbi.

Jedan od kurioziteta na suđenju bio je da se na dan kada je presuda trebalo da bude objavljena, u sudu pojavio svedok koji je i sam bio kidnapovan u Orahovcu. Sudsko veće je donelo odluku da sasluša tog svedoka bez prisustva javnosti.

Prema obrazloženju presude proizilazi da je sud doneo osuđujuću presudu, samo na osnovu iskaza tog svedoka događaja, koji nije prepoznao okrivljene, i na osnovu iskaza u istražnom postupku samo jednog okrivljenog. Logično je da se iznuđene izjave okrivljenih i svedoka podudaraju, jer su opis mesta, događaja, objekata i stvari koji su tamo pronađeni utvrdili organi MUP i istražni sudija prilikom uviđaja na licu mesta.

Ceo dokazni postupak dokazao je samo da se zločin u Klečki dogodio. Sudu, međutim, nije prezentovan nijedan dokaz već samo izjave okrivljenih koje su pod prinudom dali istražnom sudiji, što je bilo dovoljno da sud donese osuđujuću presudu.

Preporuke

Međunarodni standardi i Zakon o krivičnom postupku garantuju svim optuženim pravo na fer i pravično suđenje, bez obzira na njihovu nacionalnost, vrstu dela za koja se optužuju, kao i način njihovog izvršenja. Pred Okružnim sudom u Nišu ova garancija nije ispoštovana isključivo zato što su Ljuan i Bekim Mazreku albanske nacionalnosti.

Odluka Okružnog suda u Nišu nije konačna. Vrhovni sud Srbije obavezan je da ukine prvostepenu presudu i pritvor braći Mazreku i vrati predmet na ponovno suđenje. Odluka Vrhovnog suda Srbije trebalo bi da sadrži naloge prvostepenom sudu koji će garantovati fer i pravično suđenje Ljuanu i Bekimu Mazreku u ponovljenom postupku.